

Sygn. akt V CSK 459/06

WYROK
W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 9 marca 2007 r.

Sąd Najwyższy w składzie :

SSN Antoni Górski (przewodniczący)

SSN Elżbieta Skowrońska-Bocian (sprawozdawca)

SSN Dariusz Zawistowski

Protokolant Izabella Janke

w sprawie z powództwa A.B.

przeciwko P. S.A. oraz A. w K.

z udziałem interwenienta ubocznego T. S.A.

o zapłatę i rentę,

po rozpoznaniu na rozprawie w Izbie Cywilnej w dniu 9 marca 2007 r.,

skargi kasacyjnej powoda od wyroku Sądu Apelacyjnego

z dnia 23 maja 2006 r., sygn. akt [...],

- 1. uchyła zaskarżony wyrok w części dotyczącej oddalenia apelacji o odszkodowanie z tytułu znacznego pogorszenia sytuacji życiowej powoda i w tym zakresie przekazuje sprawę Sądowi Apelacyjnemu do ponownego rozpoznania;**
- 2. w pozostałym zakresie skargę kasacyjną oddala;**

3. **pozostawia Sądowi Apelacyjnemu rozstrzygnięcie o kosztach postępowania kasacyjnego.**

Uzasadnienie

Wyrokiem z dnia 23 maja 2006 r. Sąd Apelacyjny oddalił apelację powoda A.B. od wyroku Sądu Okręgowego w Ś. z dnia 25 lutego 2005 r. zapadłego w sprawie przeciwko P. S.A. i A. w K., przy udziale interwenienta ubocznego T. S.A., którym częściowo uwzględniono roszczenia powoda.

Powód domagał się zasądzenia na jego rzecz od obu pozwanych kwoty 600.000 zł tytułem odszkodowania oraz renty w wysokości 400 zł miesięcznie za szkody, jakie poniósł w wyniku śmierci syna. Syn powoda, D.B. zginął w dniu 16 lutego 2001 r. podczas Rajdu Zimowego, który obserwował (został potrącony przez kierowcę rajdowego uczestniczącego w wyścigu, który wpadł w poślizg i wypadł z trasy, ubezpieczonego od odpowiedzialności cywilnej w pozwanym P. S.A.).

Sąd Okręgowy w Ś. zasądził od P. S.A. na rzecz powoda kwotę 35.485 zł z ustawowymi odsetkami od dnia 8 maja 2005 r. oddalając dalej idące żądania. Powództwo przeciwko A. w K. zostało w całości oddalone. Oddalenie powództwa w stosunku do pozwanego A. Sąd uznał za uzasadnione poczynionymi ustaleniami, zgodnie z którymi trasa rajdu została należycie zabezpieczona, pozwany ten dopełnił wszystkich obowiązków wynikających z obowiązujących przepisów, a śledztwo prowadzone w sprawie niewłaściwego zabezpieczenia odcinka specjalnego Zimowego Rajdu przez organizatora oraz narażenie widzów na bezpośrednie niebezpieczeństwo utraty życia lub ciężkiego uszczerbku na zdrowiu zostało umorzona przez Prokuraturę Rejonową w B. wobec nie popełnienia czynu.

Zasądzając odszkodowanie na rzecz powoda od pozwanego P. S.A. Sąd oparł się na ustaleniach następujących: Powód poza zmarłym synem ma jeszcze dwoje dorosłych dzieci. Najbardziej był związany z synem D., najmłodszym, którego sam wychowywał po śmierci żony. W chwili wypadku syn był studentem pierwszego roku Uniwersytetu, mieszkał z ojcem pozostając na jego utrzymaniu. Powód wiązał z synem duże nadzieje. W tym czasie powód pracował jako dyrektor K., po śmierci syna wykonywał jeszcze pracę zawodową do końca 2001 r., a

następnie, w wieku 66 lat przeszedł na emeryturę. W toku procesu powód twierdził, że gdyby nie śmierć syna mógłby pracować jeszcze trzy lata zarabiając ok. 6.000 zł miesięcznie, natomiast jego emerytura wynosi 2.500 zł. W związku ze śmiercią syna powód poniósł wydatki związane z pogrzebem, tzn.: koszt pomnika - 32.000 zł, trumna - 2.500 zł, wykupienie miejsca - 450 zł, stypa dla ok. 60 osób - 2.300 zł, odzież do trumny dla syna, kwiaty i wiązanki - 1.200 zł, udział księży w pogrzebie - 1.000 zł, transport zwłok - 400 zł oraz zakup tuj na żywopłot przy grobie - 1.000 zł.

Powód zwrócił się do pozwanego P. S.A. w dniu 19 listopada 2001 r. z żądaniem zapłaty odszkodowania, nie sprecyzował jednak jego wysokości, a także nie udostępnił dokumentacji, o którą strona pozwana zwróciła się do niego.

Sąd Okręgowy uznał, że podstawę prawną żądań powoda stanowi art. 446 § 1 i 3 k.c. i że jego roszczenia zasługują na uwzględnienie w następującej części:

Co do kosztów pogrzebu art. 446 § 1 k.c. nie precyzuje, w jakim zakresie koszty te podlegają zwrotowi, jednak przyjmuje się, że obejmują wydatki bezpośrednio związane z pogrzebem, takie jak przewóz zwłok, nabycie trumny, zakup miejsca na cmentarzu, postawienie nagrobka, wydatki na wieńce, kwiaty i odzież żałobną oraz stypę, w granicach przeciętnych kosztów odpowiadających zwyczajom panującym w środowisku, do którego zmarły należał. Poza przeciętne granice wykracza, zdaniem Sądu, postawienie nagrobka za kwotę 32.000 zł. Jako przeciętny koszt postawienia nagrobka przyjęto kwotę 6.000 zł i w tym zakresie żądanie powoda zostało uwzględnione. Co do pozostałych kosztów pogrzebu Sąd uznał je za uzasadnione i zasądził je.

Co do odszkodowania z tytułu znacznego pogorszenia sytuacji życiowej powoda w związku ze śmiercią syna (art. 446 § 3 k.c.), to w okolicznościach sprawy Sąd pierwszej instancji za adekwatną uznał kwotę 20.000 zł podnosząc, że śmierć syna była dla powoda tragedią, przygnębiła go i spowodowała załamanie psychiczne, a także utratę chęci do dalszego życia i kontynuowania pracy zawodowej. Dalej idące żądania zostały uznane za wygórowane, a w zakresie żądania zwrotu kosztów utrzymania, wykształcenia i wychowania syna za pozbawione podstaw prawnych. Oddalenie żądania zasądzenia renty na podstawie art. 446 § 2 k.c. Sąd uznał za niezasadne, gdyż w chwili śmierci to D.B. jako

student pozostawał na wyłącznym utrzymaniu ojca. Sąd wskazał także, z jakich powodów odsetki zasądzone zostały od dnia 8 maja 2004 r., a nie od 16 lutego 2001 r.

Apelacja powoda została oddalona, gdyż Sąd Apelacyjny uznał ustalenia oraz ich ocenę dokonaną przez Sąd pierwszej instancji za prawidłowe. Sąd drugiej instancji rozszerzył jedynie argumentację prawną wskazując, że jeśli chodzi o koszty nagrobka, które podlegają zwrotowi, to zwrot taki następuje w granicach kosztów przeciętnych, nawet jeżeli koszty rzeczywiście poniesione były wyższe z uwagi np. na materiał, wystrój nagrobka, indywidualne upodobania osoby wystawiającej nagrobek. Wydatki poniesione przez powoda przekraczają granice dopuszczalnej kompensacji, jakiej mógł on oczekiwać w świetle przyjętej wykładni art. 446 § 1 k.c. Pozwany P. jest zobowiązany do sfinansowania nagrobka dla syna powoda w granicach przeciętnych, a określając te koszty na kwotę 6.000 zł Sąd Okręgowy nie przekroczył granic swobodnej oceny dowodów.

Sąd Apelacyjny podzielił w pełni stanowisko, że powód nie jest uprawniony do renty określonej w art. 446 § 2 k.c., gdyż nie zostały spełnione przesłanki w tym przepisie przewidziane.

Za odpowiednie uznał Sąd drugiej instancji odszkodowanie zasądzone na podstawie art. 446 § 3 k.c. Podniósł, że odszkodowanie to ma nie tylko łagodzić ból i cierpienie psychiczne wywołane śmiercią osoby bliskiej, gdyż przysługuje w razie znacznego pogorszenia się sytuacji życiowej takiej osoby. Ma służyć przystosowaniu się najbliższych członków rodziny zmarłego do zmienionych warunków życiowych, a nie uwzględniać utratę wszystkich możliwych korzyści, jakie poszkodowany mógłby uzyskać w przyszłości, gdyby osoba bliska pozostawała przy życiu. Funkcją odszkodowania z art. 446 § 3 k.c. jest łagodzenie wyraźnie i głęboko niepomyślnych skutków ekonomicznych wynikłych ze śmierci poszkodowanego pogarszających sytuację jego bliskich. Odszkodowanie to nie może natomiast służyć polepszeniu sytuacji bliskich zmarłego w porównaniu z tą, która istniała przed jego śmiercią. Powód był związany emocjonalnie z dorosłym synem, jego śmierć była niewątpliwie wielką tragedią życiową dla powoda jako ojca, wywołała uczucie pustki i osamotnienia. Stosowną kwotą, która ma na celu

złagodzenie negatywnych uczuć i zrekompensować powodowi znaczne pogorszenie sytuacji życiowej jest kwota 20.000 zł.

Skarga kasacyjna powoda oparta została na obu podstawach. W ramach naruszenia prawa materialnego skarżący wskazuje naruszenie art. 446 k.c. (wszystkich jego paragrafów), a w ramach naruszenia przepisów postępowania - „w szczególności” art. 233 § 1 w związku z art. 382, art. 391 § 1 i art. 232 k.p.c.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Zgodnie z art. 398³ § 3 k.p.c. podstawy skargi kasacyjnej nie mogą stanowić zarzuty dotyczące ustalenia faktów i oceny dowodów. Tymczasem zarzuty sformułowane przez skarżącego w ramach drugiej podstawy kasacyjnej jednoznacznie wskazują, że w tym zakresie skarga kasacyjna oparta została na podstawie wykluczonej powołanym przepisem. Z tego względu zarzuty te nie mogą w ogóle zostać poddane ocenie przez Sąd Najwyższy. Stan faktyczny ustalony w sprawie oraz jego ocena prawna są zatem podstawą dokonywanej przez Sąd Najwyższy analizy zarzutów sformułowanych w ramach pierwszej podstawy kasacyjnej.

Nie znajduje uzasadnienia zarzut błędnej wykładni art. 446 § 1 k.c. Wprawdzie rzeczywiście z treści tego przepisu nie wynika w sposób jednoznaczny ograniczenie zakresu zwrotu kosztów pogrzebu, w tym kosztów wystawienia nagrobka, jednak powszechnie przyjmuje się, zarówno w orzecznictwie, jak i w doktrynie, że koszty te podlegają zwrotowi w ograniczonym zakresie. Granice obowiązku wyznaczają zwyczaje przyjęte w danym środowisku. Pojęcie „zwyczaje przyjęte w danym środowisku” należy rozumieć jako zwykle ponoszone wśród określonego kręgu podmiotów koszty związane z pochowaniem zmarłego (nabycie trumny, przewóz zwłok, koszty samej ceremonii pogrzebowej, kwiaty i wieńce, stypa, a później także wystawienie nagrobka). Ustalając zwyczaje panujące w danym środowisku należy kierować się kryteriami obiektywnymi, oczywiście odniesionymi do pewnego kręgu podmiotów. Nie można utożsamiać określenia „zwyczaje przyjęte w danym środowisku” z kosztami poniesionymi przez konkretną osobę w konkretnym przypadku. Oznacza to, że, ograniczając dalsze rozważania jedynie do kosztów wystawienia nagrobka, należy podzielić stanowisko

zaprezentowane przez Sądy obu instancji, że koszty te podlegają zwrotowi w granicach przeciętnych, a więc takich, jakie zwykle są ponoszone w danym środowisku. Jak już wskazano, stanowisko takie można uznać za utrwalone w orzecznictwie (por. wyroki Sądu Najwyższego: z dnia 6 stycznia 1982 r., II CR 556/81, LEX nr 8388; z dnia 8 sierpnia 1973 r., I CR 554/73, LEX nr 7289; z dnia 24 listopada 1972 r., I CR 509/72, LEX 7185). Wprawdzie Sąd Najwyższy wypowiadał się w tej kwestii stosunkowo dawno, jednak orzeczenia zachowały aktualność.

Niezasadny jest, i to w sposób oczywisty, zarzut naruszenia art. 446 § 2 k.c. Z treści tego przepisu jednoznacznie wynika, że roszczenie o rentę powstaje dla osoby, w stosunku do której poszkodowany w chwili swojej śmierci był zobowiązany z ustawy do uiszczania świadczeń alimentacyjnych oraz dla osoby bliskiej, której zmarły dobrowolnie i stale dostarczał środki utrzymania, a w konkretnych okolicznościach zasądzenie renty uzasadniają zasady współżycia społecznego. Powód nie należy do żadnej z tych grup. Na zmarłym synu nie ciążył obowiązek alimentacyjny w stosunku do ojca; przeciwnie - to ojciec (powód) był zobowiązany do łożenia na utrzymanie syna, który studiował. Okoliczność, że zgodnie z ustawą obowiązek alimentacyjny obciąża krewnych w linii prostej (art. 128 k.r.o.) nie oznacza, iż sam fakt należenia do ustawowego kręgu uprawnionych (i zobowiązanych) do alimentacji jest równoznaczny ze spełnieniem przesłanki wynikającej z art. 446 § 2 k.c. W sposób oczywiście trafny Sądy orzekające przyjęły, że w chwili śmierci D.B. nie ciążył na nim obowiązek alimentacyjny w stosunku do ojca. Podnoszony w skardze kasacyjnej argument wywodzony z faktu, że roszczenia osób wymienionych w art. 446 § 2 k.c. mają charakter odszkodowawczy, pozostaje bez znaczenia dla oceny zapadłego rozstrzygnięcia.

Trafny natomiast okazał się zarzut naruszenia art. 446 § 3 k.c. Po początkowych wahaniach utrwaliło się zarówno w orzecznictwie, jak i w doktrynie, stanowisko, że pod pojęciem znacznego pogorszenia sytuacji życiowej należy rozumieć nie tylko pogorszenie się sytuacji materialnej osoby bliskiej zmarłego poszkodowanego, ale także pogorszenie się sytuacji takiej osoby w zakresie pozaekonomicznym. Trafnie podkreślił Sąd Apelacyjny w swoim uzasadnieniu, że stosowne odszkodowanie z art. 446 § 3 k.c. ma na celu pokrycie strat materialnych trudno uchwytnych, trudnych lub

niemożliwych do precyzyjnego wyliczenia. Sąd ten pominął jednak okoliczność, że w ramach „stosownego odszkodowania” mieści się także zrekompensowanie uszczerbków o charakterze niemajątkowym (krzywdy), chociażby w postaci utraty osoby, na której pomoc i wsparcie mógłby liczyć powód w późniejszym czasie, kiedy tej pomocy i wsparcia będzie najbardziej potrzebował. Fakt, że powód poza zmarłym synem ma jeszcze dwoje dzieci nie jest oczywiście bez znaczenia, jednak, jak ustalono w toku postępowania, to z synem D. był najbardziej związany emocjonalnie i z nim wiązał wiele nadziei. Te okoliczności nie zostały uwzględnione przy ustalaniu wysokości należnego odszkodowania, które należy uznać za zbyt niskie. Z tego względu niezbędna jest ponowna analiza występujących w sprawie okoliczności i ustalenie wysokości należnego powodowi „stosownego odszkodowania”. Na marginesie należy jedynie zauważyć, że określona przez powoda kwota 600.000 zł w okolicznościach sprawy musi być uznana za zbyt wygórowaną. Ustalenie kwoty odpowiedniej należy jednak do Sądu Apelacyjnego.

Z tych względów Sąd Najwyższy orzekł jak w sentencji kierując się treścią art. 398¹⁵ § 1 k.p.c.